

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	4
Вступ	5
Розділ I. Кримінологічний аналіз корупційної злочинності	9
1.1. Феномен корупційної злочинності	9
1.2. Стан, структура й динаміка корупційної злочинності в Україні	30
1.3. Сучасні тенденції корупційної злочинності в Україні	50
1.4. Соціально-психологічні та субкультурні особливості корупційного середовища	67
Розділ II. Стратегія протидії корупційній злочинності	91
2.1. Місце стратегії у протидії корупційної злочинності	91
2.2. Світові моделі стратегій протидії корупційній злочинності	111
2.3. Параметри національної стратегії протидії корупційній злочинності	137
Розділ III. Тактика протидії корупційній злочинності	163
3.1. Поняття та система заходів протидії корупційній злочинності	163
3.2. Спеціально-кримінологічна профілактика корупційних злочинів	188
3.3. Роль мас-медіа у профілактиці корупційних злочинів	211
3.4. Методи індивідуальної профілактики корупційних злочинів	237
Розділ IV. Забезпечення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності	264
4.1. Програмування стратегії й тактики протидії корупційній злочинності	264
4.2. Політика й ідеологія протидії корупційній злочинності	290
4.3. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності	313
4.4. Удосконалення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності	335
Висновки	365
Список використаних джерел	375

ВСТУП

Об'єктивна оцінка кримінологічної ситуації, котра склалась в нашій країні, підтверджує те, що сучасний стан корупційної злочинності й рівень боротьби з нею є одними з основних чинників, які дестабілюють соціально-економічну та політичну обстановку в Україні.

Заради ведення боротьби із корупційною злочинністю, перш за все потрібно її пізнати. Поступово учені починають досліджувати дане проблемне питання, аналізувати його характерні риси, зміст, стан, структуру та динаміку, а також тенденції, що пов'язані з корупційною злочинністю, та з плином часу нарешті реформувати і вдосконалювати антикорупційну сферу, із врахуванням позитивного досвіду прогресивних країн в боротьбі із корупцією.

Проблематику теоретико-прикладних засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні досі не було комплексно, ґрунтовно опрацьовано в рамках вітчизняної юридичної науки, проте вона потребує неодмінного розгляду, особливо зважаючи на зміни, що сталися в системі антикорупційного законодавства та нових органів, що створилися заради боротьби із корупційними проявами.

Пізнання засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності стає можливим лише за умови вивчення змісту, властивостей, проявів, характеристик, сучасного стану й кримінологічного аналізу корупційної злочинності, стратегії й тактики протидії їй, а також забезпечення останніх.

Українські вчені приділяють достатньо багато уваги вивченню проблематики корупції в нашій державі, досліджують методи запобігання та протидії корупційній злочинності, аналізують антикорупційну політику, стратегічні аспекти протидії злочинності в кримінологічному розрізі. Так, серед фундаментальних праць можна виокремити такі авторські прізвища, як: Бандурка О.М., Батиргареева В.С., Баулін Ю.В., Бездольний М.Ю., Боднарук О.Г., Буроменський М.В., Гвоздецький В.Д., Голина В.В., Джужа О.М., Жалинський А.Є., Заброда Д.Г., Закалюк А.П., Зеленецький В.С., Кальман О.Г., Колодяжний М.Г., Корнякова Т.В.,

Костенко О.М., Литвак О.М., Литвинов О.М., Михненко А.Н., Молдован Е.С., Мусієнко О.П., Орлов Ю.В., Супрун Т.М., Філіппов С.О., Фріс П.Л., Хавронюк М.І., Шаблистий В.В., Шостко О.Ю. та інші.

За час незалежності України було розглянуто ознаки корупційної злочинності в межах дисертаційних досліджень, що проводилися О.Ю. Бусол (докторська дисертація), О.О. Дудоровим, В.В. Кривенком, В.С. Лукомським, Машлякевичем Д.С., Д.Г. Михайленком (докторська дисертація), Є.В. Невмержицьким, А.М. Новаком, М.І. Мельником (докторська дисертація), О.В. Терещуком, О.В. Шевченко та ін.

Разом з тим, незважаючи на існуюче розмаїття досліджень вчених й не применшуючи їх здобутки, варто зазначити, що комплексного наукового дослідження проблематики теоретико-прикладних засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності України не здійснювалося, що і зумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження та потребує ґрунтовного аналізу.

Нормативною базою дисертації є національне законодавство, що регулює питання протидії корупційній злочинності, зокрема норми Конституції України, Кримінального кодексу України, Закону України «Про запобігання корупції», інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України, а також міжнародного законодавства, наприклад Статуту Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) Ради Європи від 05.05.1998 р., Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р., Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р., Рамкової конвенції ООН проти організованої злочинності від 21.07.1997 р., Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р., тощо.

Емпіричною базою дисертації є статистичні дані щодо стану, структури, динаміки корупційної злочинності, інформація звітів МВС України про стан протидії корупції за 2013–2019 рр. за формою № 1–КОР, рішення Європейського суду з прав людини.

Метою дослідження є формування цілісної концепції кримінологічних засад стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні як системи знань про їх сутність, форми, види і засоби забезпечення, а також основні напрями удосконалення у кримінально-превентивній практиці й протидії злочинності вцілому.

Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання ряду дослідницьких завдань, серед яких зокрема:

- здійснити кримінологічний аналіз корупційної злочинності в Україні;

- з'ясувати сутність та встановити наукові визначення феномену корупції та корупційної злочинності;

- охарактеризувати стан, структуру та динаміку корупційної злочинності в Україні;

- описати та проаналізувати сучасні тенденції корупційної злочинності в Україні;

- розкрити соціально-психологічні та субкультурні особливості українського корупційного середовища;

- описати поняття, зміст, особливості, місце антикорупційної політики України та її складової – стратегії протидії корупційній злочинності;

- пояснити співвідношення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності як елементів антикорупційної політики;

- охарактеризувати світові моделі стратегій протидії корупційній злочинності;

- з'ясувати які існують параметри національної антикорупційної політики та стратегії протидії корупційній злочинності;

- розглянути поняття, природу та роль тактики протидії корупційній злочинності як елемента антикорупційної політики України;

- охарактеризувати спеціально-кримінологічну профілактику корупційних злочинів, а також методи індивідуальної профілактики корупційних злочинів;

- проаналізувати роль мас-медіа у профілактиці корупційних злочинів;

- дослідити шляхи забезпечення стратегії і тактики протидії корупційній злочинності;

- охарактеризувати програмування стратегії й тактики протидії корупційній злочинності;

- з'ясувати особливості, предмет, зміст й інші аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності;

- здійснити характеристику інформаційно-аналітичного забезпечення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності;
- запропонувати шляхи вдосконалення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що монографія є одним із перших у вітчизняній кримінологічній науці комплексно-цілісних досліджень, в якому, із врахуванням останніх істотних змін антикорупційного законодавства та передового досвіду країн ЄС, запропоновано комплекс сучасних знань стосовно теоретико-прикладних засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні, зокрема: проаналізовано увесь плюралізм наукових думок щодо понятійного апарату протидії та запобігання корупції, здійснено масштабний огляд антикорупційних стратегій іноземних держав, а також запропоновано перелік заходів із вдосконалення стратегічних та тактичних напрямків протидії корупційній злочинності в Україні.

Сподіваємось, що наші зусилля не будуть марними, а їх результат зацікавить читача. Будемо вдячні за висловлені думки з приводу написаного, особливо критичні.

Авторка висловлює слова щирої вдячності рецензентам цієї роботи – доктору юридичних наук, професору Рябчинській *Олені Павлівні* та доктору юридичних наук, доценту *Філіппову Станіславу Олександровичу* за доброзичливість та цінні зауваження з приводу видання, а також усім тим, за підтримки яких ця робота побачила світ.

Розділ I

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

1.1. Феномен корупційної злочинності

В сучасному світі корупційні правопорушення завдають шкоди не лише внутрішній безпеці держави, а й безпосередньо негативно впливають на міжнародне співробітництво, адже мало хто з розвинених держав буде охоче співпрацювати з країною, яка заражена вірусом корупції майже в усіх ланках забезпечення життєдіяльності цієї країни¹. Певним чином негативний імідж корумпованої країни спостерігається відносно України. На жаль, стан корумпованості (особливо серед вищих посадовців) в нашій державі постійно зростає. Зазначена негативна тенденція спостерігається, не дивлячись на позитивні зрушення, які стали відбуватися починаючи з 2014 року (створення ряду антикорупційних органів із спеціальними повноваженнями, вдосконалення нормативно-правової бази антикорупційного характеру, загальне формування негативного відношення до корупції серед населення шляхом залучення до подібної роботи громадських об'єднань та ЗМІ).

Виходячи із зазначеного вище, очевидним стає, що питання протидії корупції набуває все більшої актуальності для нашої держави. Аби дієво протидіяти явищу корупції, необхідно повністю вивчити зазначений соціокультурний феномен. Аби мати повноцінне уявлення про таке явище, як корупція, не останнє місце займає задача дослідження феномену корупційної злочинності

Українські вчені приділяють достатньо багато уваги вивченню проблематики корупції в нашій державі, досліджують методи запобігання та протидії корупційній злочинності. Проте, слід відмітити, що високий рівень корупційної злочинності в Україні зумовлює потребу в подальшій

---

¹ Статут групи держав у боротьбі з корупцією (GRECO) Ради Європи від 05.05.1998. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_144

науковій розробці даної проблематики. Також зауважимо, що до питання феномену корупційної злочинності вчені звертаються у своїх дослідженнях мало, а, відтак варто чітко дослідити основні та проблемні аспекти корупційної злочинності. Задля досягнення поставленої мети слід дослідити легітимне й наукове визначення поняття «корупція», «корупційні злочини», а також розібратися із поняттям, місцем, роллю та ознаками феномену корупційної злочинності.

Переходячи до дослідження питання корупційної злочинності, варто зазначити, що як зауважує А.С. Політова, корупційною злочинністю постає складова ширшого суспільного явища – корупції². Корупцією постає явище, що існує стільки, скільки існує людство. Тож, спершу спробуємо розібратися з поняттям корупції.

Розглянемо термінологію поняття «корупція». Так, воно походить від латинського *corrupti* (обов'язкова причетність кількох представників однієї із сторін до справи) й *rupture* (порушувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати). З часом утворився самостійний термін – *corrupture*, що означає участь у діяльності кількох (не менше двох) осіб, метою котрих є пошкодження, псування та руйнація процесу керування справами суспільства чи нормального розвитку судового процесу³.

Як зазначає М.І. Марич, термін «корупція» широко розпочали застосовувати наприкінці 80-х років ХХ ст. До кінця 80-х років застосовували такі дефініції, як «зловживання службовим становищем», «хабарництво», «попуск» тощо⁴.

З 18.05.2013 (дня набуття чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної

---

² Політова А.С. Корупційна злочинність в Україні: стан і тенденції / А.С. Політова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2016. – Вип. 2. – С. 153. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_2_17

³ Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія – К.: КНТ, 2008. – с. 12 – URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21IDBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001932

⁴ Марич М.І. Поняття і сутність корупції та корупційної злочинності / М.І. Марич // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 61. – С. 312. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2013_61_50